

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ

Рўйхатга олинди:

№ МД 5А 120101 – 2.05

2017 йил “18” 08

Олий ва ўрта махсус таълим
вазирлиги

2017 йил “24” 08

АДАБИЙ-БАДИИЙ ТАҲЛИЛ МЕТОДЛАРИ

ФАН ДАСТУРИ

Билим соҳаси:	100000	–	Гуманитар соҳа
Таълим соҳаси:	120000	–	Гуманитар фанлар
Магистратура мутахассислиги:	5А 120101	–	Адабиётшунослик (инглиз адабиёти)

Тошкент – 2017

Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирлигининг 2017 йил “24” августдаги “603”-сонли буйруғининг 2-илоvasи билан фан дастури рўйхати тасдиқланган.

Фан дастури Олий ва ўрта махсус, касб-хунар таълими йўналишлари бўйича Ўқув-услубий бирлашмалар фаолиятини Мувофиқлаштирувчи Кенгашининг 2017 йил “18” августдаги 4-сонли баённомаси билан маъқулланган.

Фан дастури Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университетида ишлаб чиқилди.

Тузувчилар:

- А.А.Носиров – Халқ таълими вазирлиги Умумтаълим муассасаларида ўқув-методик жараёнларни ривожлантириш бош бошқармаси бошлиғи, ф.ф.д.
- Э.Д.Муратова – ЎзДЖТУ, “Лингвистика ва инглиз адабиёти” кафедраси доценти, филология фанлари номзоди, доцент.
- Н.А.Махмудова – ЎзДЖТУ, “Лингвистика ва инглиз адабиёти” кафедраси катта ўқитувчиси.

Такризчилар:

- И.Зокиров – Республика Таълим маркази директори
(кадрлар истеъмолчиси).
- Х.М.Джалилова – ЎзМУ, хорижий филология факультети, “Қиёсий тилшунослик” кафедраси доценти, филология фанлари номзоди.
- С.А.Глазырина – ЎзДЖТУ, “Инглиз тили стилистикаси” кафедраси катта ўқитувчиси, филология фанлари номзоди.

Фан дастури Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети Кенгашида кўриб чиқилган ва тавсия қилинган (2017 йил “28” июндаги 5-сонли баённома).

I. Ўқув фанининг долзарблиги ва олий касбий таълимдаги ўрни

Адабий-бадий таҳлил методлари фани мутахассислик фанлардан бири саналиб, магистрлик диссертация ёзишда муҳим аҳамиятга эга. Илмий изланиш жараёнида диссертациянинг мавзу, мақсад ва вазифаларга доир муайян бадий асарга қандай таҳлил метод қўллашни ўргатади.

Ушбу фан бадий асар таҳлили умумий принцип ва ёндашувлари, бадий асар тузилиши ва асосий элементлари, адабиётшуносликда тизимли ёндашув масаласи ҳақида тушунча беради, шунингдек биографик, қиёсий-тарихий, маданий-тарихий, типологик, социологик герменевтик, тизимли-семантик, интертекстуал, психоаналитик, бадий психологизм метод, афсона ва афсона-поэтик, яхлит ёндашув методларни амалда қўллашни ўргатади.

II. Ўқув фанининг мақсади ва вазифаси

Адабий-бадий таҳлил методлари фанининг асосий мақсади – бадий асар таҳлил методлари, адабиёт ва адабий жараёнлар тизимли таҳлили, ижодий шахсият типологияси, адабиётшуносликнинг принцип ва категориялари, бадий асарнинг илмий таҳлил принциплари ва ёндашувлар ҳақида тушунча бериш.

Ушбу мақсадга эришиш учун фан талабаларни назарий билимлар, амалий кўникмалар, адабиётшунослик тадқиқот методларига услубий ёндашув ҳамда илмий дунёқарашини шакллантириш вазифаларини бажаради.

Фан бўйича талабаларнинг тасаввур, билим, кўникма ва малакаларига қўйдаги талаблар қўйилади. **Магистрант:**

- Адабиётшуносликнинг турли тадқиқот методлари, ёндашув ва принциплари **ҳақида тасаввурга эга бўлиши;**

- йирик адабиётшунос олимларнинг тадқиқот методлари бўйича асарларини ва жаҳон адабиётшунослигига қўшган ҳиссаси ҳақида **билиши ва улардан фойдалана олиши ҳамда таҳлил қила олиши;**

- Турли адабиётшунослик методларидан фойдаланиб бадий асарни таҳлил қилиш ва ўз илмий фаолиятида қўллаш **малакаларига эга бўлиши керак.**

III. Асосий назарий қисм (маъруза машғулотлари)

1-мавзу. Фанга кириш

Адабиётшуносликда метод ва методология тушунчаси, масаласи ва функцияси. Бадий асар таҳлили умумий принцип ва ёндашувларининг тавсифи. Бадий асар тузилиши ва асосий элементлари. Адабиётшуносликда

тизимли таҳлил масаласи. Адабий-бадий таҳлил методлари. Тизимли таҳлилнинг турли концепциялари. Интерпретация ва таҳлил тушунчаларининг фарқли жиҳатлари ва мутаносиблиги.

2-мавзу. Биографик метод тараққиёти

Биографик метод тушунчаси. Биографик метод - адабиёт таҳлилида биринчи илмий ёндашув сифатида. Биографик метод ёзувчининг биографияси, шахсияти, яшаган тарихий давриларининг ижоди билан боғлиқлигини ва бадий асар таҳлилида намоён бўлиши. Методнинг ютуқ ва камчиликлари. Сент Бёв илмий асарларида биографик метод ёритилиши ва бадий асар таҳлилида қўллаш принциплари.

3-мавзу. Қиёсий-тарихий метод тараққиёти

Қиёсий-тарихий метод тушунчасини пайдо бўлиши ва ривожланиш тарихи. Қиёсий-тарихий метод принциплари ва объектлари. Қиёсий-тарихий жараёнларни уйғунлиги. В.М. Жирмунский, Н. И. Конрад, И.Г. Неупокоева, Д. Дюришин. А.Н. Веселовскийларнинг фан тараққиётига қўшган ҳиссаси. Методнинг ютуқ ва камчиликлари.

4-мавзу. Маданий-тарихий метод

Маданий-тарихий метод тушунчасини пайдо бўлиши ва ривожланиш тарихи. Маданий-тарихий метод принциплари ва объектлари. Француз адабиётшунос-олим И.А. Тэн маданий-тарихий метод назария асосчиси. И.А. Тэннинг ирқ, муҳит, момент тушунчалари. Ҳалқ ва миллий характер. Муҳит ва шахс. Момент ва тарихий давр. Ф. Брюнетьер и Г. Лансон (Франция), Г. Брандес (Дания), В. Шерер (Германия), Ф. де Санктис (Италия), П.Н. Сакулин А.И. Пыпин(Россия), фан тараққиётига қўшган ҳиссаси. Методнинг ютуқ ва камчиликлари.

5-мавзу. Типологик метод

Типологик метод тушунчасини, тараққиёти, принцип ва объектлари. Методнинг ютуқ ва камчиликлари. Характер ва конфликт типологияси. Турли жанрларга мансуб бадий матнларнинг типологик таҳлили. Бадий асарда типологик элементлари тавсифи. Индуктив(эпирик), дедуктив(назарий) ва аралаш ёндашувлар.

6 -мавзу. Бадий асар таҳлилида социологик метод

Социологик метод тушунчасини пайдо бўлиши ва ривожланиш тарихи. социологик метод принциплари ва объектлари. Социологик метод

жамятнинг онгини тасвирлашда асосий восита сифатида. Блум Х., Крылов В.Н., Саяпова А.М. фан тарақиётига қўшган ҳиссаси. Методнинг ютуқ ва камчиликлари.

7-мавзу. Адабиётшуносликда герменевтик метод тараққиёти

Герменевтик метод тушунчасини пайдо бўлиши ва ривожланиш тарихи. Герменевтик метод принциплари ва объектлари. Баддий асар таҳлилида герменевтик методни қўллаш. Х.Г. Гадамер илмий ишлари аҳамияти. Герменевтик айлана, маъно, интерпретация. Метод ва ҳақиқат. Рецептив эстетика тушунчаси. Фалсафий герменевтика тушунчаси. Шпет Г.Г. Герменевтикада асосий муаммо ва масалалар.

8-мавзу. Баддий асар таҳлилида тизимли-семантик метод

Тизимли-семантик методнинг пайдо бўлиши ва ривожланиш тарихи, (Руслар формал мактаби, Прага лингвистика мактаби, Париж семиотика мактаби, Чикаго неоаристотел мактаби) принциплари ва объектлари. Баддий асар таҳлилида тизимли-семантик методни қўллаш. Ю.М. Лотмана, М.Л. Гаспарова илмий ишлари аҳамияти. Турли жанрларга мансуб баддий матнларнинг тизимли таҳлили. Тафовутлар тизими. Методнинг ютуқ ва камчиликлари.

9-мавзу. Интертекстуал таҳлил

Интертекстуал таҳлил тушунчасини пайдо бўлиши ва ривожланиш тарихи. Интертекстуал методнинг принцип ва объектлари. Баддий асар таҳлилида интертекстуал методни қўллаш. М. Бахтин ва Ю. Кристева илмий ишлари аҳамияти. Методнинг ютуқ ва камчиликлари. Турли жанрларга мансуб баддий матнларнинг интертекстуал таҳлили. Баддий асар таҳлилида интертекстуал методни қўллаш.

10-мавзу. Психоаналитик метод

Психоанализ тушунчасини пайдо бўлиши ва ривожланиш тарихи. Психоаналитик методнинг принцип ва объектлари. Баддий асар таҳлилида психоаналитик методни қўллаш. Методнинг ютуқ ва камчиликлари. Турли жанрларга мансуб баддий матнларнинг психоаналитик таҳлили. Зигмунд Фрейд, Карл Юнг илмий ишлари аҳамияти. Баддий асар таҳлилида психоаналитик методни қўллаш.

11 -мавзу. Баддий психологизм методлари

Баддий психологизм тушунчасини пайдо бўлиши ва ривожланиш тарихи. Баддий психологизм методнинг принцип ва объектлари. Баддий

асар таҳлилида бадиий психологизм методни қўллаш масаласи. Методнинг ютуқ ва камчиликлари. Турли жанрларга мансуб бадиий матнларнинг таҳлили. Бадиий портрет психологизми. Г.В. Гегель, Ф.В. Шеллинг, Н.Г. Чернышевский, М.М. Бахтин, Г.Д. Гачева, Л.Я. Гинзбург, А.Б. Есин, А.Н. Иезуитов, В.В. Компанеев, Б.О. Корман, Д.С. Лихачев, О.Н. Осмоловский, Т.И. Сильман. Золотухина О. Б. илмий ишлари аҳамияти. Бадиий асар таҳлилида психологизм методини қўллаш.

12-мавзу. Бадиий асар таҳлилида афсона ва афсона-поэтик метод

Афсона ва афсона-поэтик метод тушунчасини ва тараққиёти. Бадиий асарда афсона элементлари тавсифи. Архетиплар назарияси. Бадиий асар таҳлилида афсона ва афсона-поэтик метод методни қўллаш. Методнинг ютуқ ва камчиликлари. Турли жанрларга мансуб бадиий матнларнинг таҳлили. Дж. Фрэзера и К. Г. Юнга илмий ишлари аҳамияти.

13- мавзу Бадиий адабиётга яхлит ёндашув назарияси

Бадиий адабиётга яхлит ёндашув назарияси (целостный подход) тушунчасини ва тараққиёти. Яхлит ёндашув метод ва методологияси. Турли жанрларга мансуб бадиий матнларнинг яхлит таҳлили. А.Н. Андреев илмий ишлари аҳамияти. Образ, бадиий асар сатҳлари, тур ва жанр масаласи, бадиийлик критериялари ва ҳ.. Бадиий шахсият эстетик категория сифатида. Методнинг ютуқ ва камчиликлари.

IV. Семинар машғулотлари бўйича кўрсатма ва тавсиялар

Семинар машғулотлари учун қуйидаги мавзулар тавсия этилади:

- Бадиий асар таҳлили умумий принциплари
- Адабий-бадиий таҳлил методлари.
- Сент Бёв илмий асарларида биографик метод принциплари.
- Қиёсий-тарихий метод тушунчасини
- Герменевтик айлана, маъно, интерпретация.
- Рецептив эстетика тушунчаси.
- Ю.М. Лотмана, М.Л. Гаспарова илмий ишлари аҳамияти.
- У. Фолкнер асарлари таҳлилида психологизм методни қўллаш.
- М. Бахтин ва Ю. Кристева илмий ишлари аҳамияти.
- Зигмунд Фрейд, Карл Юнг илмий ишлари аҳамияти.
- Архетиплар назарияси.
- Афсонавий реализм асосий элементлари.

Семинар машғулотлари мультимедиа воситалари билан жиҳозланган аудиторияда ўтказилиши лозим. Машғулотлар фаол ва интерфаол усуллар ёрдамида ўтилиши, мос равишда муносиб педагогик ва ахборот технологиялар қўлланилиши мақсадга мувофиқ.

Шунингдек, дарслик ва ўқув қўлланмалар асосида талабалар билимларини мустақамлашга эришиш, тарқатма материаллардан фойдаланиш, илмий мақолалар ва тезисларни чоп этиш орқали талабалар билимини ошириш, масалалар ечиш, мавзулар бўйича тақдимотлар ва кўргазмали куруллар тайёрлаш, норматив-ҳуқуқий ҳужжатлардан фойдаланиш ва бошқалар тавсия этилади.

V. Мустақил таълим ва мустақил ишлар

Мустақил таълим учун тавсия этиладиган мавзулар:

- А. Храпченконинг типологик таҳлил ривожига қўшган ҳиссаси.
- Г.Гессе асарларини герменевтик метод орқали таҳлил қилиш.
- Модернист ёзувчилар бадиий асарларида психологизм принципларининг қўлланилиши.
- 19 аср инглиз адабиётида аёл характерлари типологияси.
- Афсонавий реализм.
- Фолклор ва афсонавий реализмнинг ўзаро боғлиқлиги.
- Ч. Диккенс асарларининг интертекстуал таҳлили.
- У. Шекспир трагедияларига типологик ёндашув.
- Урушга қарши романларда автор психологияси тасвири.

Талаба мустақил ишни тайёрлашда фаннинг хусусиятларини ҳисобга олган ҳолда, қуйидаги шакллардан фойдаланиш тавсия этилади: дарслик ва ўқув қўлланмалар бўйича фан боблари ва мавзуларини ўрганиш; тарқатма материаллар бўйича маъруза қисмини ўзлаштириш; махсус адабиётлар бўйича фан бўлимлари ёки мавзулари устида ишлаш; талабанинг ўқув, илмий-тадқиқот ишларини бажариш билан боғлиқ бўлган фан бўлимлари ва мавзуларни чуқур ўрганиш.

VI. Асосий ва қўшимча ўқув адабиётлар ҳамда ахборот манбалари¹

Асосий адабиётлар

1. Analyzing Literature. A Guide for Students. Sharon James McGee Kansas State University-Salina. Longman. 2009
2. Андреев А.Н. Целостный анализ литературного произведения [Электронный ресурс]: Учебное пособие для студентов вузов — Электрон. текст. дан. (2,4 Мб). — Мн.: Научно-методический центр “Электронная книга БГУ”, 2003. — Режим доступа: <http://anubis.bsu.by/publications/elresources/Philology/andreev5.pdf>
3. А.Б. Есин. Принципы и приемы анализа литературного произведения: Учебное пособие. — 3-е изд. —М.: Флинта, Наука, 2000. — 248 с.
4. Зинченко В.Г., Зусман В.Г., Кирнозе З.И. Методы изучения литературы. От системного подхода к синергетической парадигме: Учебное пособие. — М.: Флинта: Наука, 2010. — 200 с.
5. Тюпа В.И. Анализ художественного текста: учеб.пособие для студ. филол.фак.высш.учеб.заведений/ В.И.Тюпа.—3-еизд. стер.—М.:Издательский центр «Академия»,2009.—336с.

Қўшимча адабиётлар

6. Мирзиёев Ш.М. Эркин ва фаровон демократик Ўзбекистон давлатини биргаликда барпо этамиз. Тошкент, “Ўзбекистон” НМИУ, 2017. — 29 б.
7. Мирзиёев Ш.М. Қонун устуворлиги ва инсон манфаатларини таъминлаш юрт тараққиёти ва халқ фаровонлигининг гарови. “Ўзбекистон” НМИУ, 2017. — 47 б.
8. Мирзиёев Ш.М. Буюк келажагимизни мард ва олижаноб халқимиз билан бирга курамиз. “Ўзбекистон” НМИУ, 2017. — 485 б.
9. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича ҳаракатлар стратегияси тўғрисида” ги ПФ-4947-сонли Фармони. Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2017 й., 6-сон, 70-модда
10. Мирзиёев Ш.М. Танқидий таҳлил, қатъий тартиб-интизом ва шахсий жавобгарлик — ҳар бир раҳбар фаолиятининг кундалик қоидаси бўлиши керак. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2016 йил якунлари ва 2017 йил истиқболларига бағишланган мажлисидаги Ўзбекистон Республикаси Президентининг нутқи. // Халқ сўзи газетаси. 2017 йил 16 январь, №11.
11. Ўзбекистон Республикаси Конституцияси — Т.: Ўзбекистон, 2014. — 46 б.
12. Julian Wolfreys. Introducing literary theories. Guide and glossary. Edinburgh University Press. 2001, 332p.
13. Бобоев Т. Адабиётшунослик асослари.-Т., Ўзбекистон. 2000.
14. Болотнова, Н. С. Филологический анализ текста [Электронный ресурс] : Уч. пособ. / Н. С. Болотнова. - 4-е изд. - М. : Флинта : Наука, 2009. - 520 с. // <http://znanium.com/bookread.php?book=405905>

¹ Адабиётлар рўйхатида ОТМ ахборот-ресурс марказлари имкониятларини инобатга олган ҳолда қўшимчалар киритилиши мумкин.

15. Купина, Н. А. Филологический анализ художественного текста. Практикум [Электронный ресурс] / Н. А. Купина, Н. А. Николина. - 2-е изд., стереотип. - М. : Флинта : Наука, 2011. - 408 с. // <http://znanium.com/bookread.php?book=40611>
16. Қуронов Д. Адабиётшуносликка кириш.-Т.: «Халқ мероси» нашриёти, 2004

Энциклопедия ва лугатлар

17. The Penguin dictionary of literary terms and literary theory. Penguin Books, 2000, p. 561.
18. The Routledge Dictionary of Literary Terms. Taylor & Francis, London and New York 2006.. p.157

Интернет сайтлари

19. <http://youreng.narod.ru/teoper.html>
20. <http://www.twirpx.com>
21. <http://www.uz-translations.net>
22. <http://www.booksbooksbooks.ru>
23. <http://www.literature-online>

